

BORDEAUX

— review 2021 —

Stichting het Panorama

BORDEAUX

—— review 2021 ——

Stichting het Panorama

eerste druk november 2022

www.hetpanorama.nl

INHOUD

Anneke C	<i>De stad is poëzie</i>	8
Anneke N	<i>De tram</i>	16
Annemarie L	<i>55 000 hectares pour la nature</i>	22
Ed J		
Eva R		
Francien K		
Geert A	<i>De cyclus van de stadsvernieuwing</i>	28
Gienie S	<i>Schoonheid</i>	30
Harma H	<i>Weerzien met Courajoud</i>	32
Jan V	<i>Planten</i>	38
Jan Willem E		
Jeroen M	<i>review Bordeaux-reis 2021</i>	42
Joost R		
Judith P	<i>Dennen</i>	44
Karin E		
Kim K		
Leonoor L		
Marieke A	<i>Juste un arbre sure une terrasse</i>	50
Marjo K		
Marlies D		
Mark B		
Mintske S	<i>Deksels</i>	56
Nan H		
Patrick R		
Roel H	<i>Bordeaux 2021</i>	72
Roel W		
Sandra S		
Vibeke S	<i>Au bord de la Garonne</i>	76
Wim K	<i>Het leven op straat</i>	80
Wim S		
Wim W		
Xiaoyu X		

Anneke C

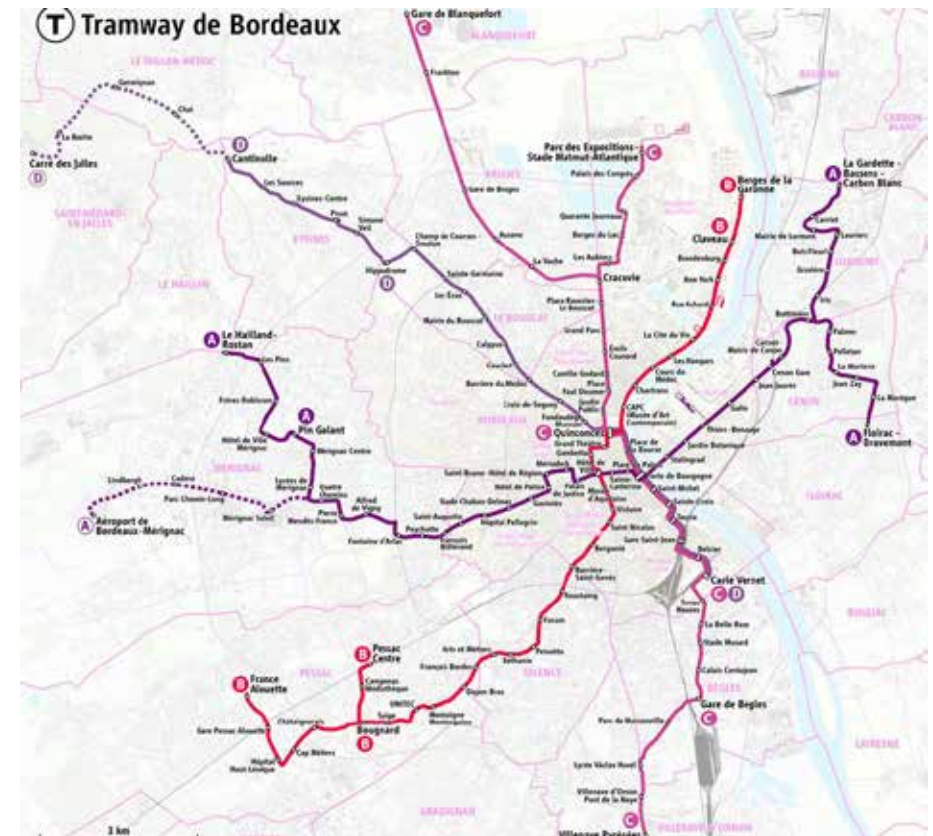

De stad is poëzie. De stad is ritme, compositie, soms strak, dan tegendraads en eigengereid. Af en toe verrassend, uitdagend. De stad experimenteert en reflecteert. Licht en schaduw spelen een spel. Groen brengt koelte, de bewoner maakt er gebruik van. Plekken nodigen uit om langer te blijven. Bordeaux nodigt uit om terug te komen.

DE TRAM!

Tijdens de rondwandeling door het centrum van Bordeaux dacht ik mijn review-onderwerp te pakken te hebben toen Hans Kremers het had over de “minerale sfeer” in de binnenstad. Dat is toch veel mooier gezegd dan “te stendig”. Maar eenmaal thuis in Bennekom heb ik me bedacht. Als ik mijn foto’s bekijk en nadenk over de schoonheid van de stad blijk ik toch nog meer gefascineerd te zijn door het prachtige tramnet van Bordeaux. Want op mijn foto’s glijdt er steeds weer een tram door het beeld. Ik weet het van mezelf: dit soort infrastructuur vind ik erg interessant. Reden om daar dieper in te duiken.

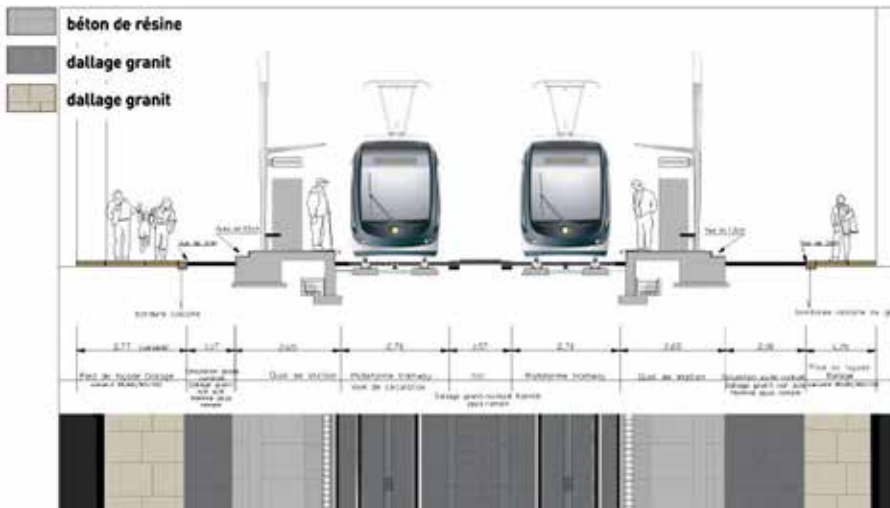
Anneke N

De excursiegids verteld al wat over het netwerk. Tussen 2003 en 2020 zijn 4 tramlijnen geopend. Ze worden simpel A, B, C en D genoemd. Om de paar minuten rijden de trams, je hoeft nooit lang te wachten. Door de aanleg van het tramnetwerk konden rijdende en geparkeerde auto's zo goed als uit het stadshart worden geweerd. Aan de uiteinden van de lijnen liggen enorme voorzieningen voor park + ride, in totaal 17 locaties. De tramlijnen zijn prachtig in de stedelijke openbare ruimte ingepast.

We zagen rustig ogende profielen met verharding of gras tussen de rails. In de binnenstad zijn de tramlijnen naadloos in de stedelijke ruimte opgenomen, oversteken is makkelijk. Bovendien is de bovenleiding in het centrum op een vernuftige manier vervangen door stroomtoevoer via een derde lijn tussen de rails. Het systeem heet Alimentation Par Sol (APS) en werkt alleen als de tram er direct boven staat en op twee plekken stroom oppikt. Batterijen in de wagons zorgen ervoor dat je van haperingen in de stroom niets merkt. Bordeaux had de primeur van dit systeem. De tramwagons glijden rustig door de straten. Het ontwerp is argeloos en ook chique, geheel passend bij de werelderfgoed-status van Bordeaux.

In de buitenwijken en aan de randen van de oude stad is wel bovenleiding. De sporen zijn daar wat meer los gelegd van de overige openbare ruimte, de tram rijdt ook sneller. De haltes zijn zorgvuldig vormgegeven.

tekening: www.bpl.com

2 foto's van www.lanoirecourrian.com

De vraag is nu wie zijn de ontwerpers? Het kost wat zoeken maar ik kom op:

- Groupe Signes is de landschapsarchitect (www.signes-paysages.fr) wie de ontwerpers zijn wordt me niet duidelijk, de website biedt weinig informatie.
- Elizabeth de Portzamparc ontwierp de wachthokjes en het overige meubilair van de haltes. Hoge kwaliteit! (www.elizabethdeportzamparc.com)

- Olivier Brochet, Emmanuel Lajus en Christine Pueyo van Agence d'Architecture BLP de Bordeaux (www.blp.archi). Ze hebben een bureau in de stad aan de haven vlakbij het wijnmuseum.
- Jean Philip Lanoire and Sophie Courrian van Lanoire & Courrian Agence d'architecture (www.lanoirecourrian.com). Een ontwerpbureau met veel moois op zijn website.

Het gebruiksgemak schijnt zeer goed te zijn. De vloeren van de wagons zijn laag, het interieur is licht, ze hebben grote ramen zodat je van de omgeving kunt genieten. Er is veel aandacht besteed aan het geluidsniveau binnen en buiten. Achteraf jammer dat ik geen ritje met de tram heb gemaakt.....

Bronnen m.n.:

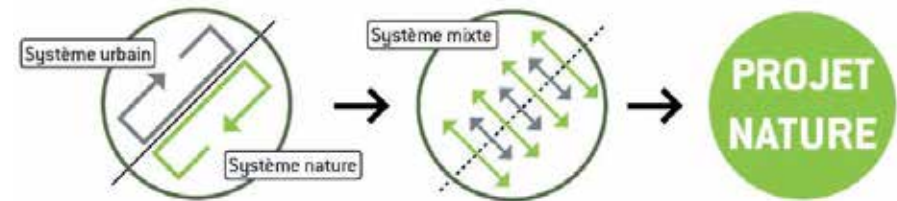
- [Bordeaux Light Rail | Universal Design Case Studies](#)
- [Lanoire & Courrian - Agence d'architecture \(lanoirecourrian.com\)](http://www.lanoirecourrian.com)
- [Tram van Bordeaux - Wikipedia](#)

'55 000 hectares pour la nature'

Gefascineerd door deze tekst uit de excursiegids ben ik gaan uitzoeken wat '55 000 hectares pour la nature' betekent. Het klinkt fantastisch, maar hoeveel is 55.000 ha eigenlijk?

De metropool Bordeaux (Communauté Urbain de Bordeaux, CUB) is in totaal 55.000 ha groot, dus inclusief steden, dorpen, rivieren, industrie, landbouw en natuur. In de gemeente Bordeaux wonen ruim 250.000 inwoners en de regio bijna 800.000. Ter vergelijking: de Metropoolregio Amsterdam (MRA) is 2.580 km², dus 25.800 ha. Hier wonen 2,5 miljoen inwoners, waarvan ruim 850.000 in Amsterdam.

Met de kreet '55 000 ha pour la nature' wordt bedoeld: 'hoe kunnen we de stad en de natuur niet langer als tegengesteld bekijken, maar als een geheel?'

Annemarie L

Vanaf 2011 is de CUB aan de gang gegaan met deze opgave. Vier teams zijn aan het werk gezet om vijf thema's uit te werken. Vraag was om een strategie te bedenken voor behoud en bescherming van de natuur, voor de herovering en herwaardering van de natuur die haar de plek (terug) geeft in de stad. De thema's zijn:

1. De natuur als katalysator in een compacte stad;
2. Hoe de natuur te versterken en waarderen met status als grote territoria Natuur?
3. Welk gebruik is mogelijk in natte gebieden en gebieden die kunnen onderlopen?
4. De identiteit van het gebied als basis voor een groenblauwe structuur;
5. Natuur in gebieden die in transformatie gaan of daarop wachten.

De teams zijn vijf bureaus met o.a. landschapsarchitecten, stedenbouwkundigen, hydrologen, geologen, sociologen, een filosoof. Het zijn Be Citizien/ Ehop (opgave 1), Agence Ter (2 en 3), Bureau Bas Smets (4) en Coloco-ADH (5). Elk team kreeg een gebied om hun strategie te testen.

'Het karakteristieke metropolitane landschap onthullen'

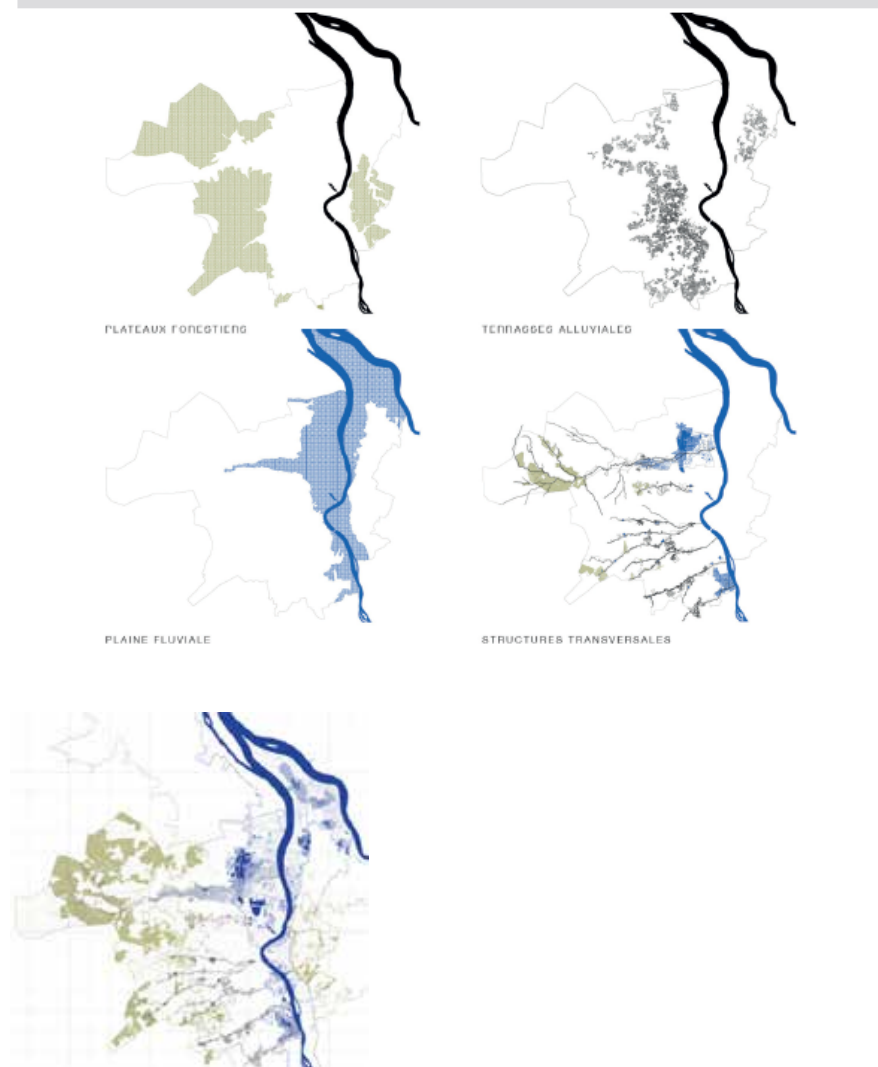
De strategie van Bureau Bas Smets (Brussel) bestaat uit het ophalen van vergeten landschappen en het vergroten van de plek van de natuur in de stad op 'hefboom' plekken. Het landschap in en om Bordeaux bestaat uit de rivierterrassen, de riviervlakte en de beboste plateaus, min of meer noord-zuid gericht. Dwars hierop ligt een netwerk van structuren, waterstromen in de vorm van 'jalles et fossés'. 'Jalles' is de lokale benaming voor sloten of greppels, kunstmatig of natuurlijk.

De noord-zuid en oostwest gerichte structuren vormen samen een matrix aan mogelijkheden om de natuur weer terug te brengen in de metropool.

Deze matrix maakt het mogelijk het typisch metropolitane landschap van Bordeaux weer zichtbaar te maken en projecten te richten op een versterking van de identiteit van het landschap van de regio Bordeaux. Het is uitgewerkt in een gereedschapskist met bouwstenen, die op allerlei plaatsen kunnen worden toegepast. Het gaat er niet om één 'grand projet' neer te zetten, maar om de algemene visie te realiseren door middel van een veelheid aan kleine projecten, de 'Perles de Nature'. Er worden acht typen gebieden onderscheiden, te weten: natuurgebieden, landbouwgebieden, vochtige gebieden, risicogebieden voor overstroming en andere risico's, toegankelijke gebieden, publieke

ruimtes en stedelijk gebied. Verschillende typen parels worden als bouwstenen ingezet worden: langs wegen, spoorwegen, oevers van de Garonne, waterlopen, voor oppervlaktes en toegankelijkheid.

Les éléments de la matrice territoriale à révéler

Het raamwerk van noord-zuid en oostwest gerichte landschappelijke structuren samen

De bouwstenen: de natuurparels

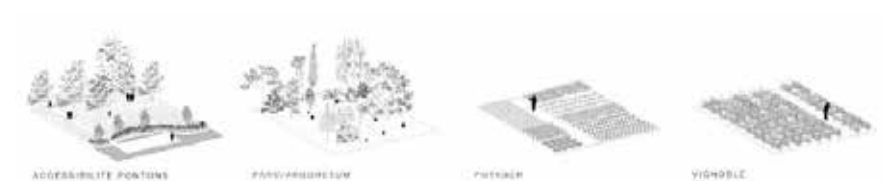
Bomen langs wegen in een laan, in bosschages en op taluds.

Langs waterlopen poelen maken, het water weer zichtbaar maken, ondergrondse waterlopen weer zichtbaar maken en meer ruimte voor het oorspronkelijke waterbed met oibossen.

Openstellen voor wandelaars, boomkwekerijen, pre vergroening, versterking van bebossing.

Pontons toegankelijk maken (langs de rivier), parken en arboreta, moestuinen en wijngaarden.

Hoe gaat het met de voortgang nu?

De CBU is hard bezig met de realisatie van allerlei projecten die bijdragen aan het vergroenen van de regio. De ambitie is het planten van 1 miljoen bomen, waarvoor het werk van de vier bureaus input is geweest. In november 2019 vond de eerste aanplant plaats van meer dan 35.000 planten, waaronder 10.000 bomen op met name twee grote plaatsen. Het ging om een groot aantal soorten zoals eiken, elzen, esdoorns. De aanplant van 200 bomen in een laan langs de Avenue Marcel Dassault. In maart 2021 hebben 8 parkeerplaatsen op de placette Billaudel plaats gemaakt voor een mini-forêt van 180m2 in de binnenstad van Bordeaux. In de 'Infolettre Bordeaux Metropole' verschijnen af en toe artikelen over klimaat en vergroenen, zoals de aankondiging van een 'boomfeestweek'. In de week van 29 november tot 5 december 2021 zijn 18.000 jonge boompjes uitgedeeld aan bewoners om zelf te planten. Hoe het nu verder gaat met de aanplant van de miljoen bomen, een tussenstand of locaties van de volgende aanplant, is echter niet op internet te achterhalen.

De plek waar het mini-forêt moet komen.

Het plan

De voorbereidingen voor de aanplant in maart 2021.

Bronnen

<https://www.bassmets.be/projects-selection>

<https://www.bordeaux-metropole.fr/Grands-projets/Realisations/55-000-hectares-pour-la-nature>

<https://www.bordeaux-metropole.fr/Grands-projets/Plantons-1-million-d-arbres/Les-lieux-de-plantation>

oude situatie

VERVALLEN

De cyclus van de stadsvernieuwing

Geert Ankersmit

AANTREKKELIJK

GLADGESTREKEN

GEVESTIGD

ACHTERSTALLIG

Gienie S

Schoonheid

Hoe maak en behoud je een leefbare en aantrekkelijke stad? Door hoge ambities te verwezenlijken en letterlijk door het vuil heen te kijken. Hiermee is de stad Bordeaux van een slaperig wijnstadje naar een hippe regio metropool getransformeerd. De centrumvernieuwing bestond uit drie grote ingrepen, namelijk het reinigen van gevels, de introductie van tramlijnen en de herinrichting van de openbare ruimte. Door de gevels van kalkzandsteen van de historische stad te reinigen heeft de stad haar oorspronkelijke frisheid en schoonheid teruggekregen. Wat een grote verbetering voor de leefomgeving van de inwoners van de stad betekende.

Door deze relatief eenvoudige onderhoudsmaatregel is de stad weer opgebloeid. Door de historische stad de juiste aandacht te geven is het de stad Bordeaux gelukt om op de Werelderfgoedlijst te komen. Dat een enorme aantrekkingskracht heeft op toeristen, forenzen etc. En wat qua straatbeeld elk jaar ook weer groepjes mensen oplevert die al fietsend, wandelend of met stichting het Panorama de stad komen bewonderen.

Harma H

Weerzien met Courajoud- Le miroir d'eau

Begin jaren negentig ontmoette ik Courajoud tijdens een uitwisselingsworkshop tussen de Academie en de École Nationale Supérieure du Paysage Versailles. Hij was een geweldige leermeester. Hij legde uit hoe je een plek kunt onderzoeken aan de hand van een 'hypothese de travail'. Later schreef hij aan zijn studenten een brief: 'Lettre aux étudiants', waarin hij in negen stappen uitlegde hoe te ontwerpen. Een inspiratiebron om –samen met Noël van Dooren- een boekje voor de Academie te maken over ontwerp: 'designlessons from practice'. Courajoud's project in Bordeaux is een geweldige les in ontwerp!

Wat ontwerp je op de op de mooiste locatie van Bordeaux? Ingeklemd tussen een majestueus gebouw met fontein en de indrukwekkende rivier de Garonne? Dit kún je niet met een ruimtelijk gebaar overtroeven...

Welk middel in te zetten? In elk geval niet iets met water lijkt me? Maar nee, dat is precies wat Courajoud deed. Een miroir d'eau, een spiegel van water. Courajoud ontwierp een plek van leegte en verwondering én vertier. Kan een architect iets mooiers ontwerpen?

Cuphea llavea

Tagetes tenuifolia

Xanthoxylum volaccae

Salix microphylla

Acer monspessulanum

Acer monspessulanum

Salix rosmannii

Tagetes tenuifolia

Maclura pomifera

review Bordeaux-reis 2021

Jeroen Marseille

Bordeaux was voor mij een stad om in terug te keren. Het oude en het nieuwe, het kapotte en het gerenoveerde, eb en vloed; allemaal mooie tegenstellingen die de stad in het algemeen een stad maken en Bordeaux in het bijzonder. Over tien jaar zal de huidige bouwwoede al wat zijn ingedaald en wordt zichtbaar of het werkt; reden om dan weer eens terug te gaan.

Tijdens het bezoek hebben we op een paar plekken de gelegenheid gehad om via een venster op die stad te kijken. Sommige architecten integreerden zo'n vista in hun project. BIG bouwde met het MÉCA Cultural Center een fascinerende vorm aan de oever van de Garonne, waar monumentale trappen en hellingbanen op een theatrale manier leiden naar een leeg plein. Een keihard, zeer architectonische plek met uitzicht op de rivier. Tsja.

Weinig verblijfskwaliteit op de plek waar je juist een climax verwacht, een hoogtepunt aan samenspel tussen architectuur en landschapsarchitectuur.

MVRDV bouwde met het Ilot Queyries Apartment Building iets soortgelijks: een prachtige binnentuin met weelderige beplanting, veel bomen, kleine paadjes en ligweiden die als samenspel leiden tot een prachtig venster op de skyline van de oude stad. Althans, achter de bomen. Maar die climax is ook hier een winderig, kaal en keihard plein waar maar moeilijk een gebruikswaarde bij te bedenken is. Tsja.

Een verboden doorzicht zagen we bij het Nouveau Stade Bordeaux van Herzog & de Meuron. Prachtig stadion, heel architectonisch en goed beveiligd. Van buiten echter geen enkele verbinding met binnen. Een keihard omhulsel rondom het veld, een voetbalbastion. Ik kreeg voordat een boze mevrouw ons wegschreeuwde kort een doorzichtje op het heilige gras, dat wel.

Een doorzicht dat alleen in ons hoofd bestaat en wellicht een erg goed doorzicht was geworden bestaat juist niet. Lacaton&Vassal wilde in dit gebouw een doorbraak realiseren zodat twee parkdelen aan elkaar zouden kunnen worden gekoppeld. Mocht uiteindelijk niet van de politiek. Zo'n imaginaire doorbraak spreekt dan toch ineens wel erg tot de verbeelding.

Wie het plan voor de binnentuin van het Ilot Queyries Apartment Building van boven ziet verwacht een vrolijk, flexibel plan. Onbegrijpelijk dat er dan ook foto's van enorme blinde muren te maken zijn.

Iets architectonischer leeg wordt het aan de zijgevel van het MÉCA Cultural Center op maaiveldniveau. Het gebouw zelf is al een groot gebaar, maar van dichtbij is het vooral introvert en afstandelijk.

In alle steden zijn dit soort foto's natuurlijk te maken; gesloten geveldelen, grenzend aan publieke ruimte. Waar de doorzichten van de vorige pagina het gebouw verbinden met het uitzicht -en dus de grotere context- sluit datzelfde gebouw zich van dichtbij helaas te vaak af voor de buitenwereld. Tsja.

Tegenstellingen en contrasten zoals deze horen bij de stad. Het is maar goed dat landschapsarchitecten bestaan om de relatie tussen de buitenruimte en de gebouwplint vorm te geven.

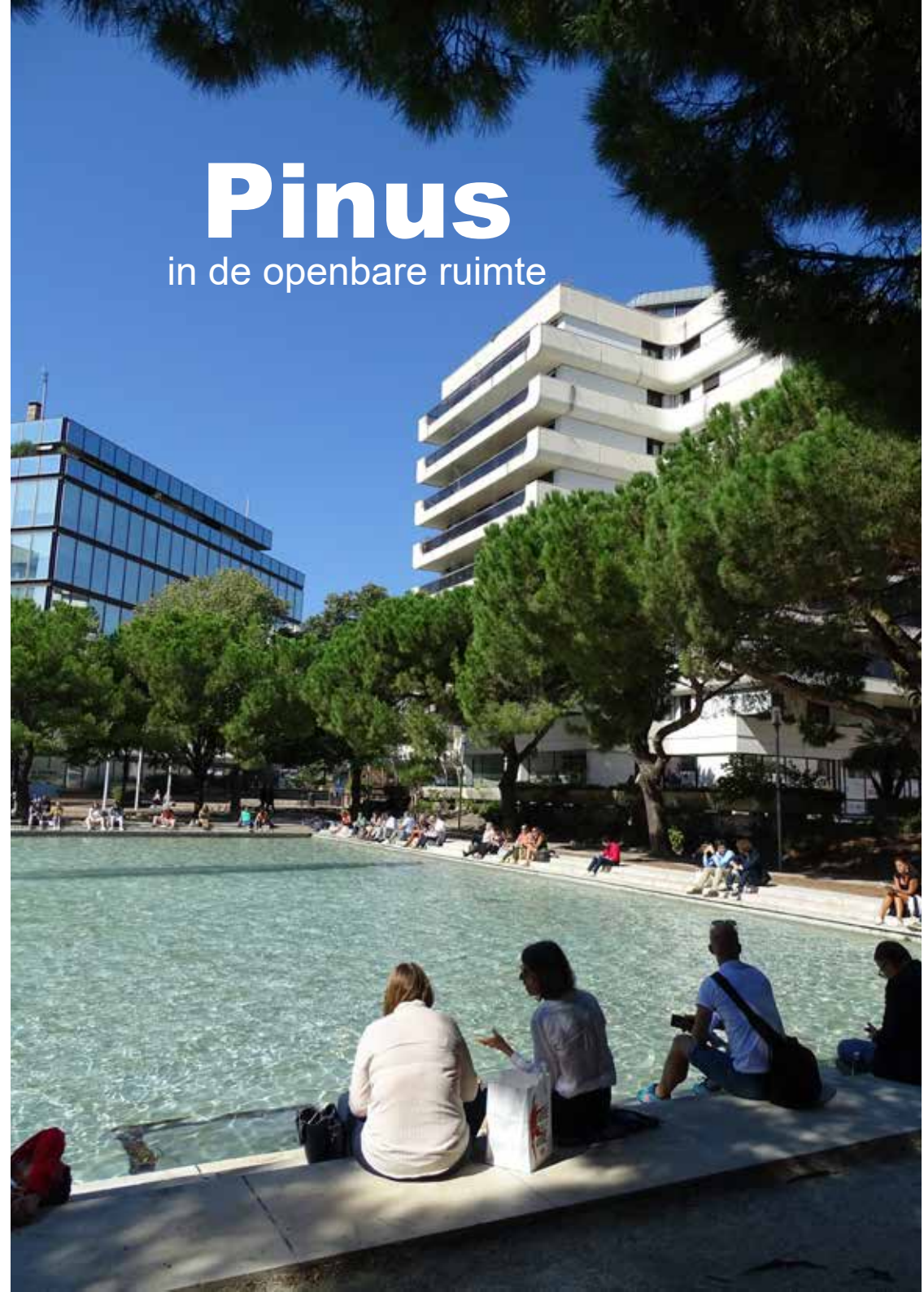
Over tien jaar nog maar eens naar Bordeaux om te zien of deze voorbeelden zijn aangepast.

Judith P

Pinus

in de openbare ruimte

Wat me opviel tijdens de excursie waren de bijzondere dennen die toegepast zijn in de openbare ruimte.

Een soort die in Nederland niet zo vaak toegepast wordt in de openbare ruimte. Wat zijn de voor- en nadelen van deze soort? En wellicht dus toch wat vaker gebruiken in onze landschapsplannen?

Grove den - *Pinus sylvestris*

Onder de naaldbomen die van nature in Nederland voorkomen, neemt de Grove den, *Pinus sylvestris*, een belangrijke plaats in, vooral omdat de soort veel is aangeplant voorzogenoemd mijnhout. Van nature vestigt deze boom zich in natte verlagingen in stuifzandgebieden, daar waar de grondwaterspiegel dicht bij de oppervlakte komt. De overheersende windrichting creëren de typische vliedennen.

Ecologie

Naaldbomen zijn ecologisch gezien niet heel interessant, hoewel in de winter de kegels en appels wel bepaalde vogels aantrekken.

water

De meeste soorten doen trouwens wel aan een zogenaamde rui, maar dat gebeurt dan vaak in de zomer. In de maand augustus zie je de meeste naaldbomen en coniferen die vervanging en uitschoning ondergaan. De oude naalden en schubben hebben hun taak gedaan en zijn inmiddels vervangen door jonge exemplaren. Door weer en vooral wind worden de oude naalden en schubben vervolgens afgeschud. Jaar op jaar vormt deze vergane glorie voor een prima bedekking van de grondoppervlakte. Door die bedekking wordt het water beter in de grond vastgehouden.

Ze verdampen als gevolg van hun geringe oppervlakte en structuur heel weinig water. Als gevolg daarvan zijn naaldbomen bij uitstek uitgerust om onder zeer moeilijke omstandigheden te kunnen overleven. Voor de klimaatadaptieve stad dus zeker waardevol.

Voor fijnstof zijn naaldbomen vanwege de naaldstructuur effectiever in het verwijderen van fijnstof dan loofbomen.. Groenblijvende soorten zijn dus niet alleen mooi in de winter, maar verwijderen ook meer deeltjes. .

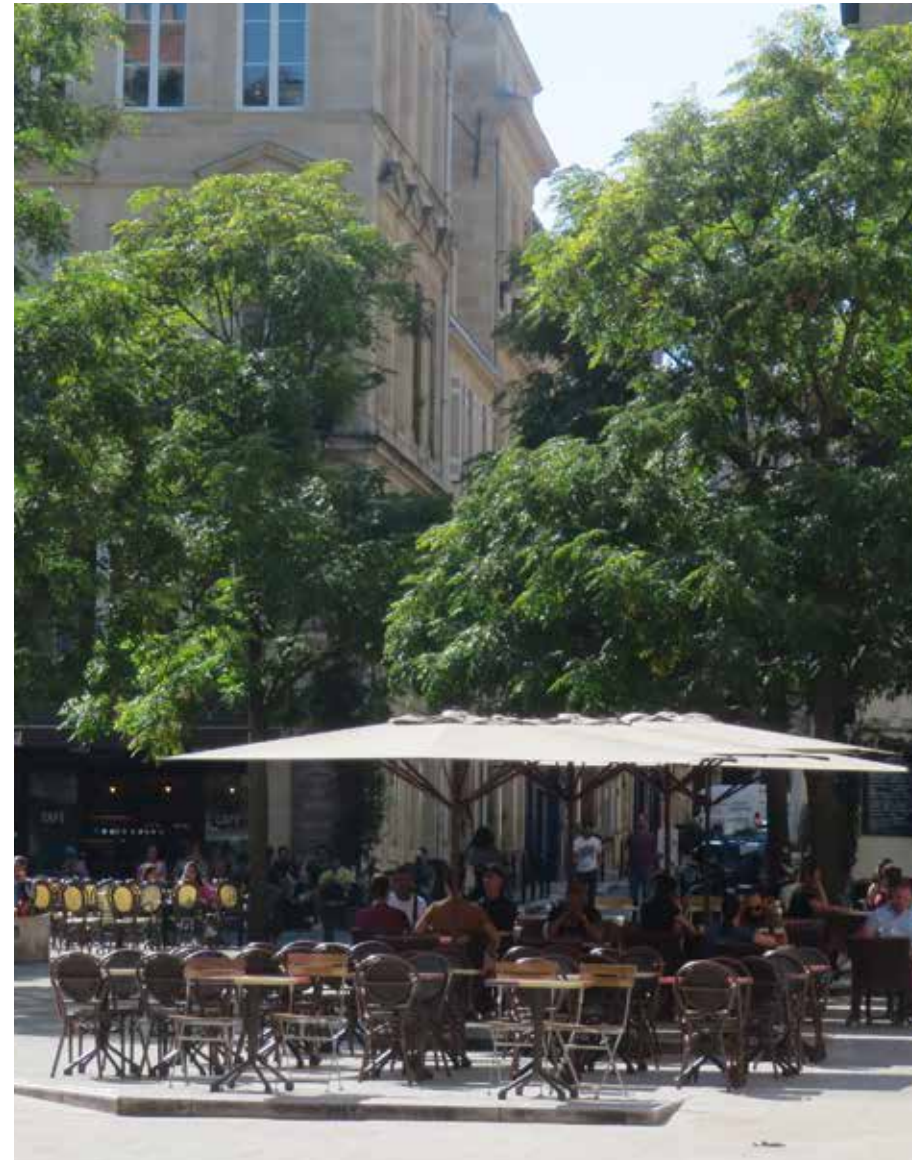
**Luchtzuiverende *Pinus nigra nigra*
Boom van het jaar 2021**

volgens de vakjury en lezers van De Boomkwekerij en Tuin en Landschap

Juste
un arbre sure
une
terrasse

Marieke Adrichem

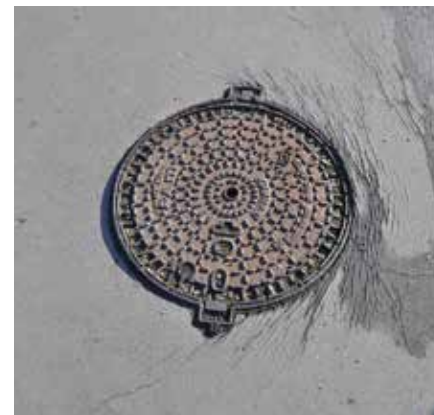

Mintske S

dekseIs

Mintske Sijsma
Bordeaux
2021

Bordeaux 2021

Bordeaux, wat een enorme stad! De fiets bleek een geweldig middel om in vier dagen veel te kunnen bezoeken en er een goede indruk van te krijgen. Ik doe een poging om wat te krijgen op drie thema's waar ik op heb gelet: de levendigheid van de binnenstad, de nabijheid van de Garonne en het gebruik van de woonomgeving. Hoe wordt er vormgegeven aan het stedelijk interieur, aan de relatie met de rivier en aan de directe woonomgeving?

Binnenstad

Vanaf een terras op het voorplein van *Gare Saint Jean* valt me op hoe stil het er is. Je hoort een rolkoffer van een reiziger over de bestrating voor de ingang. Regelmatig houden zoemende trams halt en trekken bijna geruisloos weer op. Het stationsplein is een verademing bij wat het geweest moet zijn. Op dezelfde manier heeft in de gehele oude binnenstad het langzaam verkeer de ruimte gekregen. Fietsers en voetgangers bewegen langs elkaar heen, kruisen elkaar en zeggen sorry als even een aanrijding dreigt. Gevels zijn mooi schoon, attributen voor het verkeer zoals masten, vluchtheuvels en stoepranden zijn er niet meer. Pleinen zijn opnieuw ingericht, tonen zich weldadig rustig. De grotere pleinen misschien zelfs een beetje te rustig, te leeg.

Op bezoek in de lege straat van het architectenbureau BASE dat ons zo hartelijk had uitgenodigd, blijkt achter de anonieme gevel met tralies voor de ramen een levendig bureau te zitten. Bevindt het leven in de stad zich dan voornamelijk achter de gevels? Daar zijn in ieder geval de werkenden. Wellicht ook bewoners? Het gelijkmatige karakter van de 18^e-eeuwse wanden is gedateerd. De als erfgoed beschermde binnenstad is een decor waarachter en waarvoor het leven zich afspeelt. Leeft de binnenstad wel echt?

Place Saint-Michel oogt nogal leeg

Een stedelijk plein verkrijgt zijn levendigheid bij gratie van de wanden. De functies in en achter de gevels bepalen de betrokkenheid op de ruimte ervoor. Dat uit zich in de detaillering en verzorging van de gevels en de zorg voor het aanliggende stukje openbare ruimte. Die betrokkenheid geeft veiligheid en maakt het voor de passant plezierig om zich door de ruimte te bewegen. De door de gemeente in gang gezette reiniging van de gevels is een krachtige aanzet voor zorg geweest. Die zorg is ook te ervaren in winkelstraten en waar horeca is gevestigd, daar zijn de zakelijke belangen duidelijk. Maar de grote pleinen *Saint-*

Andre en *Saint-Michel* ogen - behalve plekken met horeca - toch erg leeg. Aan de voet van de toren bijvoorbeeld ontbreekt toezicht en begint verloedering. Zijn er wel voldoende nieuwe impulsen om het leven in zo'n beschermde, historische binnenstad gaande te houden?

Gelukkig is de herinrichting van pleinen en straten groots ingezet. De prachtige, kleinschalige, groene ruimten *Place Leyteire* en *Place Vinet* zijn een remedie tegen de zomerhitte. Ik zag geen omwonenden, misschien was het daarvoor niet het juiste tijdstip. Wel op het goede moment waren we op de *Place Gambetta*, waar het druk was en de omliggende broodjeswinkels goede zaken deden. Mooi afgeschermd tegen het gemotoriseerde verkeer, genoten er tallozen van het fraai ontworpen plein met groen, zit- en ligplaatsen, fontein en welwillende levendigheid.

Roel H

Garonne

Maar waar is de Garonne eigenlijk? Nabij de oever is op enige afstand de oude gevelwand naar de rivier toegekeerd en hij glooit prachtig mee met de langzame bocht. Maar ga je de stad in dan wordt

De glooiende gevelwand langs de kaden

het lastig om je te oriënteren, het is niet in te schatten waar de rivier ligt. In menige stad kom je bij de rivier uit als je de hellende straten naar beneden gaat. Maar niet hier, ik ben de Garonne kwijt...

Geen wonder dat diverse nieuwe plannen de ruimtelijke relatie met de rivier trachten te versterken. Maar bij de nieuw aangelegde *Promenade Michel Corajoud* lijken niet alle kansen te zijn benut. De naam Bordeaux staat misschien voor *bord d'eau* - wateroever - maar het water is niet te zien tenzij je dicht bij de

oever komt. Eén van de hoogtepunten in deze recreatieve route is het ondiepe watervlak *Miroir d'eau* dat verhoogd voor het *Place de Bourse* is aangelegd. Het biedt velen een geweldig mooie ervaring door de grootsheid en technische beheersing waarin we de Franse ontwerptraditie herkennen. Wat een groot contrast met de getijdenrivier! Het spiegelende water is er een gecultiveerde echo van, aangepast aan de schaal van de passanten. De rivier zelf blijft op de achtergrond.

Afgeschermd toegang tot het water van de Garonne

Welbeschouwd is de rivierzone een zeer grootschalig, natuurlijk gebied dat niet ongevaarlijk is met zijn wisselende waterstanden. Maar dat hoeft niemand te weerhouden van een intensief contact met het water. Waarom niet varen, vissen, plezier maken? Waar zijn de activiteiten op de rivier? Terrassen liggen hoog boven het waterpeil en zijn afgesloten van de oever. Je kunt bijna nergens bij het rivierwater komen. Is er vandaag de dag eigenlijk wel behoefte aan direct contact met de rivier, die in voorbije dagen zo belangrijk was voor het ontstaan en de ontwikkeling van de stad?

Woonomgeving

Afgeschermd balkons binnenterrein NIEL

Hoe zijn de stedelingen bij voorkeur betrokken op hun woonomgeving? In de nieuwe woonprojecten op de andere oever is mooi na te gaan hoe dat recent wordt vormgegeven. Helaas zie ik weinig betrokkenheid van de bewoner op zijn straatje bij de voordeur. De gevels zijn vaak dicht, men woont veel op verdieping. Het recent gerealiseerde woonproject *NIEL* door MVRDV is bijvoorbeeld slechts te benaderen via trappen omhoog achter een gesloten hek. Het groene binnenterrein met paden heeft geen ontmoetingsplek en er zijn zelfs geen bankjes. Aan de rode gevels hangen een paar balkons die bewoners zelf hebben afgeschermd tegen de zon of tegen inkijk. Hoe ontmoeten de bewoners elkaar? Sociaal leven speelt zich in ieder geval wel verder van huis af. Dat zie je, in de horeca, in de parken en op terreinen zoals *Darwin* met loodsen vol activiteiten voor jong en oud. Maar bij de woning lijkt de relatie met de directe omgeving niet te zijn vormgegeven voor cohesie tussen de bewoners. Ook bij oudere woningen langs de straten zie je wel tralies voor de ramen, het voelt een beetje onveilig. Ik mis het overgangsgedebied tussen privé en openbaar en de zorg van de bewoner voor zijn straatje.

Vibeke

We hadden prachtig en droog weer. Maar soms komt er van alle kanten water....Vanuit het noorden, zuiden en van boven uit de hemel.

De Garonne rivier ontspringt in de Spaanse Pyreneeën in de Vall d'Aran vanuit de gletsjer de la Maledetta op ca 1.800m hoogte. Onderweg naar de Noordzee krijgt de Garonne water uit heel veel zij-rivieren (o.a Lot, Aveyron en Tarn). Een deel van het trace is gekanaliseerd; het 250 km lange Canal du Midi en ten zuiden van Toulouse het Canal de Garonne.

Ten noorden van Bordeaux bij de monding in zee, ligt een enorm groot estuarium. Het verschil in eb en vloed bedraagt hier gemiddeld 2 – 6 m. De impact van eb en vloed op de stad Bordeaux is dan ook groot. De rechter oever, de binnen bocht van de Garonne, ligt laag en onbeschermd. Maar ondanks de aanwezigheid van een kademuur staan een deel van de kades aan de linker (centrum) zijde toch ook frequent onder water (zie foto) v

Het maaiveld van de bouwlocaties op de rechter oever, zoals Bastide - Niel, met de nieuwbouw van o.a. MVRDV staat dus frequent onder water. Weliswaar worden woningen verhoogd boven waterberging en parkeergarage gebouwd. Maar toch.... liggen er plannen om op deze oever nog ca 28 000 woningen bij te bouwen.

Ik weet niet hoe frequent de overstromingen plaatsvinden, maar hoge kademuren langs de rivier lijkt hier wel erg noodzakelijk; met bv brede trappen; tribunes langs het water ?

Bordeaux 2021 van introvert naar levendig

Wim van Krieken

Weergemiddelden voor Bordeaux													
Maand	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	Jaar
Hoogste maximum (°C)	20,2	26,2	27,7	31,1	35,4	39,2	38,8	40,7	37	32,2	25,1	22,5	40,7
Gemiddeld maximum (°C)	10,1	11,7	15,1	17,3	21,2	24,5	26,9	27,1	24	19,4	13,7	10,5	18,5
Gemiddelde temperatuur (°C)	6,6	7,5	10,3	12,4	16,1	19,3	21,4	21,4	18,5	14,9	9,9	7,2	13,8
Gemiddeld minimum (°C)	3,1	3,3	5,4	7,4	11	14,1	15,8	15,7	12,9	10,4	6,1	3,8	9,1
Laagste minimum (°C)	-16,4	-15,2	-9,9	-5,3	-1,8	-2,5	4,8	1,5	-1,8	-5,3	-12,3	-13,4	-16,4
Neerslag (mm)	87,3	71,7	65,3	78,2	80	62,2	49,9	56	84,3	93,3	110,2	105,7	944,1

Weergemiddelden voor Parijs, Frankrijk													
Maand	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	Jaar
Gemiddeld maximum (°C)	6,9	8,2	11,8	14,7	19,0	21,8	24,4	24,6	20,8	15,8	10,4	7,8	15,5
Gemiddeld minimum (°C)	2,5	2,8	5,1	6,8	10,5	13,3	15,5	15,4	12,5	9,2	5,3	3,6	8,5
Neerslag (mm)	53,7	43,7	48,5	53,0	65,0	54,6	63,1	43,0	54,7	59,7	51,9	58,7	649,6

Weergemiddelden voor Amsterdam (Schiphol)													
Maand	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	Jaar
Hoogste maximum (°C)	13,9	16,6	21,1	27	31,5	33,2	32,3	34,5	29,4	25,0	17,5	15,5	34,5
Gemiddeld maximum (°C)	5,8	6,3	9,6	13,5	17,4	19,7	22,0	22,1	18,8	14,5	9,7	6,4	13,8
Gemiddelde temperatuur (°C)	3,4	3,5	6,1	9,1	12,9	15,4	17,6	17,5	14,7	11,0	7,1	4,0	10,2
Gemiddeld minimum (°C)	0,8	0,5	2,6	4,6	8,2	10,8	13,0	12,8	10,6	7,5	4,2	1,5	6,4
Laagste minimum (°C)	-15,4	-15	-11,1	-4,7	-1,1	2,3	5,0	5,0	2,0	-3,4	-6,9	-14,8	-15,4
Neerslag (mm)	66,6	50,6	60,6	40,9	55,6	66,0	76,5	85,9	82,4	89,6	87,2	76,3	838,2

De kwaliteit van de stad heeft ondermeer te maken met levendigheid en vergroening van de openbare ruimte. Het klimaat heeft grote invloed op hoe mensen de openbare ruimte gebruiken. Bordeaux heeft door de nabijheid van de Atlantische Oceaan een gematigd zeeklimaat met relatief veel natte dagen, gemiddeld zijn er 150 regenachtige dagen per jaar. Aan de andere kant overtroeft deze regio met 2000 zonuren per jaar veel andere Franse regio's. 's Zomers is er regelmatig onweer door de warmte.

Het leven op straat was tot lang heel anders dan bijvoorbeeld in Parijs of Amsterdam. Door de komst van de TGV is de stad enorm aan het groeien en aan het transformeren van een introverte stad met weinig terrassen naar een stad met een levendige, groene openbare ruimte. Tijdens onze excursie hebben we diverse voorbeelden gezien hoe de stad reageert op de veranderingen in het klimaat en hoe overgangen tussen bebouwing en het openbaar gebied worden vormgegeven.

Bordeaux laat op een mooie manier zien hoe een stad kan transformeren van een stenige introverte naar een levendige groene stad.

Aantrekkelijk voetgangersgebied

Groene stadsoase in de binnenstad

Een groen wijngaarlint dwars door de stad

Levendige sportpromenade langs de rivier

Speelplek met verticale tuin

Verbleefte regentuinen voor balkons

Parklinten door de nieuwe stadsdelen

Wadi systemen langs wandelpaden

—— einde ——

stichting

het panorama

